

Dr hab. Wiesław Tomasz Stefańczyk, prof. UJ
Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Jagielloński

**Recenzja pracy doktorskiej Barbary Gumułki „Metaforyka Juliana
Tuwima (analiza lingwistyczna)”, Kraków 2019**

Rozprawa doktorska Barbary Gumułki „Metaforyka Juliana Tuwima (analiza lingwistyczna)” wpisuje się w nurt popularnych w ostatnich dziesięcioleciach prac dotyczących języka artystycznego. Znane od czasów starożytnych zjawisko metafory, stanowiące przedmiot dociekań Autorki, przeżywa swój renesans w myśli językoznawczej od drugiej połowy ubiegłego stulecia.

Recenzowana rozprawa składa się ze Wstępu (s. 3-10), obszernej części analitycznej (s. 11-203), części syntetycznej (s. 204-236), Zakończenia (s. 237) oraz Bibliografii (s. 238-240). Należy podkreślić, że praca ma jasny i przejrzysty układ, co jest jej niewątpliwym walorem.

Podstawę teoretyczną recenzowanej dysertacji, o czym mowa w części wstępnej – stanowi rozprawa „Metaforyka Leśmiana (analiza lingwistyczna)” autorstwa krakowskiego językoznawcy Wacława Cockiewicza (Kraków 2011). Autorka wykorzystując metodologię zawartą w pracy swego Mistrza, poddała analizie lingwistycznej metafory występujące w „Wierszach zebranych” Juliana Tuwima wydanych w serii Biblioteka Narodowa (Wrocław 1986).

W części wstępnej Autorka, odwołując się do wspomnianej monografii W. Cockiewicza, przedstawiła w sposób zwięzły pięć najpopularniejszych teorii metafory, tj.: arystotelesowską teorię analogii, interakcyjną teorię Armstronga

Richardsa i Maxa Blacka, teorię anomalii Paula Ricouera, teorię pragmalingwistyczną Johna Searle'a oraz teorię kognitywną E. Lakoffa, M. Johnsona oraz O. Jäckela.

Obszerna część analityczna, stanowiąca zasadniczy zrąb omawianej dysertacji, zawiera słownik metafor Juliana Tuwima, składający się z 338 jednostek tematycznych ujętych w kolejności alfabetycznej AKWARIUM – ŹRÓDŁOSŁÓW. W swym wywodzie Autorka uwzględniła każdorazowo podstawę opisywanej metafory, rozwinięcie, komentarz oraz – w koniecznych wypadkach - odsyłacz do podobnych metafor. W analizie Autorka zawarła ponadto metafory *in absentia* oraz – co wymaga szczególnego podkreślenia – sensoryczny charakter metafor jak np. wzrok, słuch, dotyk. Uwzględnienie aspektu sensorycznego stanowi istotne *novum* omawianego ujęcia.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że w części empirycznej Autorka wykazała duże umiejętności badawcze – wykorzystując wypracowane przez swych poprzedników narzędzia i odpowiednio je modyfikując, dokonała wnikliwej analizy lingwistycznej bogatego materiału źródłowego, co czyni wartość Jej pracy niepodważalną.

Trzecia część omawianej rozprawy zawiera szczegółowe objaśnienia dotyczące badanych zjawisk, ich frekwencję oraz wnioski z przeprowadzonej analizy. Swoje rozważania dokumentuje Autorka każdorazowo odpowiednią egzemplifikacją oraz danymi liczbowymi.

Z przeprowadzonych przez Doktorantkę badań wynika, że w wierszach Juliana Tuwima najbardziej produktywnym tematem metafory jest słowo. Do innych bogatych liczebnie tematów należą ponadto światło i poezja. Dominują wśród nich tematy rzeczownikowe (najczęściej konkretne), rzadko czasownikowe i stosunkowo najrzadziej przymiotnikowe i przysłówkowe.

Autorka dowodzi, że w badanym przez Nią materiale występuje najczęściej podstawa językowa, innym – choć znacznie rzadszym typem – jest podstawa kontekstowa, a także kod kulturowy (Biblia, mitologia, folklor).

W swym wywodzie mgr Barbara Gumułka zwraca uwagę na wysoki stopień złożoności i wyrafinowania obrazowania metaforycznego Juliana Tuwima. Świadczy o tym zwłaszcza połączenie zjawiska metafory piętrowej i układu metafor w obrębie jednego wyrażenia metaforycznego.

W wierszach Juliana Tuwima – jak zaznacza Autorka – dominują metafory jednopiętrowe, pojawiają się w niej również, choć rzadziej, metafory dwupiętrowe i zupełnie wyjątkowo trzypiętrowe (jeden przykład).

Istotnym elementem rozważań Autorki są także megametafory, wchodzące w związki hipero-hiponimiczne, z czego znaczną część stanowią hipermetafory.

Na szczególną uwagę w wywodach Doktorantki zasługuje sensoryczny układ metafor i związane z nim zjawisko synestezji.

Zdecydowana większość analizowanych przez Nią metafor odnosi się do różnych kategorii sensorycznych, zwłaszcza ruchu, a także wzroku i słuchu.

Autorka podkreśla w swej analizie wyjątkowe znaczenie słuchu i roli, jaką pełni on w obrazowaniu metaforycznym Juliana Tuwima, a także – uwzględniając zjawisko synestezji – zwraca uwagę na wzrokowo-słuchowy charakter wyobraźni poetyckiej poety.

Oprócz wskazanych wyżej niepodważalnych walorów pracy, można w niej odnaleźć również pewne niedociągnięcia. Oto niektóre z nich:

- pewne wątpliwości budzi brak przeglądu literatury przedmiotu, krótkie wzmianki zawarte w części wstępnej są – jak miemam – niewystarczające;
- praca J. Machowskiej została wydana w 1994 roku, a nie jak podaje Autorka w 1944 r. (s. 3);
- czy *pełen snu* jest wyrażeniem potocznym? (s. 86);
- czy *się* jest rzeczywiście postfiksem? (s. 186);
- rzeczownik *Biblia* wymaga użycia wielkiej litery (s. 212);

- niepoprawnie zastosowane skróty biblijne, np. *Księga Malachiasza* jest oznaczona akronimem ML, a nie jak podaje Autorka Mal (s. 213).

Inne drobne potknięcia, w tym zwłaszcza literówki, których zresztą trudno uniknąć, zaznaczyłem na wydruku komputerowym.

Wskazane uwagi w żadnym stopniu nie umniejszają wartości merytorycznej recenzowanej dysertacji.

Rozprawa mgr Barbary Gumułki „Metaforyka Juliana Tuwima (analiza lingwistyczna)” spełnia wszelkie wymagania stawiane pracom doktorskim. Autorka wykorzystując dostępną literaturę przedmiotu oraz odpowiednią metodologię, dokonała wielopłaszczyznowej i wieloaspektowej analizy bogatego materiału językowego poezji Juliana Tuwima, wzbogacając językoznawstwo polonistyczne o nowe dane dotyczące języka artystycznego. Na uwagę zasługuje ponadto warstwa językowa dysertacji, praca mianowicie została napisana staranną i poprawną polszczyzną, co jest jej dużą zaletą.

Biorąc pod uwagę powyższe, stawiam wniosek o dopuszczenie rozprawy mgr Barbary Gumułki „Metaforyka Juliana Tuwima (analiza lingwistyczna)” do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, dn. 14.12. 2019 r.

Dr hab. Wiesław Tomasz Stefańczyk, prof. UJ